

Kielemme käytäntö

räjähdyksen vuoksi jatkuvasti ja kiihtyvässä tahdissa.

(2) Tulokset olivat hitaita ja YK:n kehitysvuosikymmen-ideologia toi paineita massiivisempaan toimintaan.

(3) Jotkut kampanjoista olivat massiivisia ja kattoivat äkkiryssäällä valtavat väestömäärät, jotkut lähestyivät ongelmaa asteittain ja alueittain.

Suomenkielisessä tekstissä silmään pistävää adjektiivia *massiivinen* oli siis käytetty samassa lehtikirjoituksessa kolmesti, vieläpä koko lailla oudoissa yhteyksissä. Vielä tiuhemmassa tahdissa sana toistuu Englannin pääministerin Margaret Thatcherin haastattelussa:

(4) Tuolloin olisi ollut vaikea ennustaa teollisuustyöpaikkojen *massiivista* lisääntymistä. Syntyi myös *massiivinen* määrä palvelutyöpaikkoja. Katsokaa, miten *massiivisen* määrän työpaikkoja lentokone loi. Ja turismi. Uskon, että niitä syntyy *massiivisesti*.

Kovin kauan ei sanaa *massiivinen* ole suomen kielessä käytetty siinä merkityksessä, joka sanalla edellisissä esimerkeissä on: 'laaja, suuri, laajamittainen, valtava'. Nykysuomen sanakirjalle tällainen käyttö on tuntematonta. Se näyttää ilmaantuneen julkiseen sanaamme 1970-luvulla, ja esikuva on selvästi englannin kielessä. Hyvin tyypillistä on, että juuri englannista käännetty haastattelu vilisee *massiivista*. Myös kolme ensimmäistä esimerkkiä ovat senluonteista tekstiä, jossa englannin myötäilyä on muutenkin havaittavissa. Ainakin (1) *väestöräjähdyks* (vrt. *population explosion*) ja (3) *kattaa 'koskea'* (vrt. *cover*) heijastavat englannin malleja.

Lisättäköön vielä joitakin hajapoimintoja viime vuosien lehtikielestä:

(5) Joulunaikaisten tosi massiivisten rautateitten ja RATP:n (Pariisin liikennelaitos) lakkojen jälkeen oli näitten yritysten, kroonisesta rahapulastaan huolimatta, tehtävä jotain tähtensä kiillottamiseksi.

(6) Massiivinen metsäpalo, joka äskettäin raivosi Kiinan pohjoisosassa pitkälti yli kuukauden tuhoten noin 650 000

hehtaaria arvokasta metsää — — maksoi kansakunnalle arviolta noin 660 miljoonaa markkaa.

(7) Asianajajat protestoivat sitä, että matkat ovat saaneet kuitenkin syytteissä massiivisen sijan sekä määrällisesti että rahallisesti.

(8) — — jännitykset, joita on aiheuttanut massiivinen kasvu yksilöiden koulutuskysynnässä. (Kielitoimiston poimintoista.)

Kaikki esitetyt tapaukset ovat sellaisia, ettei *massiivinen*-sanalla ole niissä selvää semanttista yhteyttä substantiiviin *massa*, kuten sillä on vanhastaan ollut. Lakolla, metsäpalolla, sijalla ja kasvulla enempää kuin aiempien esimerkkien kampanjalla, toiminnalla yms. ei ole massaa. Lähinnä siitä johtuneeksi, että esimerkit kuulostavat vierailta. Omasta puolestani sanoisin mieluummin vaikkapa näin:

(5) *laajojen* lakkojen jälkeen

(6) *valtava* t. *suunnaton* metsäpalo

(7) kovin *huomattavan* sijan

(8) *valtava* t. *tavaton* kasvu.

Jonkin verran luontevampia ovat mielestäni seuraavat esimerkit:

(9) Massiivinen propaganda tutkimuskomissioineen ja todisteineen ei ollut saanut puolalaisia uskomaan, että näiden tuhansien puolalaisten upseerien teoltoitus olisi ollut saksalaisten työtä. — Voi ainakin kuvitella, että massiiviseen propagandaan liittyisi vaikkapa jyrkeitä paperipinkkoja.

(10) Tällaisen massiivisen siirtoliikkeen voi kuitenkin olettaa saavan aikaan hallituksen arvovallan uutta horjumista. — Esimerkin olen erikoisuuttaan poiminnut sanomalehdestä jo 1962. Kysymys on Kiinassa tapahtuneesta välillä kaupunkeihin houkutellun väen palauttamisesta maaseudulle. Tarkoitetaan siis hyvin suuren väestömäärän siirtämistä, joten *massiivisella* on välillistä yhteyttä *massaan*. Luultavasti tässäkin tapauksessa on taustalla englanninkielinen uutisaineisto.

Suomenkielisessä tekstissä *massiivinen* uusmuotisessa laventuneessa merkityk-

sessä käytettynä haiskahtaa haennaiselta. Siihen sisältyy samanlaista paukkuvaikutuksen tavoittelua kuin englantilaisittain viljeltyyn *dramaattinen*-sanaan merkityksessä 'silmiinpistävä, tavaton' (josta kirjoitin *Virittäjässä* 1985 s. 551—).

Pantakoon merkille, että englannissakin *massive* (kuten myös *dramatic*) on melko myöhään saanut uudenlaisen väljemmän merkityksensä. Esimerkiksi Tuomikosken ja Slöörin englantilais-suomalaisessa sanakirjassa (2. p. 1948) *massive* on selitetty vain 'kiinteä, tiivis; jyrävä, raskas'. Hurmeen ja Pesosen leksikossa (1973) on myös merkitys 'laaja, suuri, valtava' (on a massive scale; a massive attempt).

Suomen *massiivista* ei sanakirjoissa ole yleensä selitetty niin, että uudenaikainenkin käyttö olisi otettu huomioon. Tuoreimmassa laajassa suomalais-englantilaisessa leksikossa (Hurme — Malin — Syväoja, Uusi suomi-englanti suur-sanakirja; 1984) on kuitenkin mukana paperikielinen ilmaus *massiiviset toimenpiteet*. Sitä vastoin Iso ruotsalais-suomalainen sanakirja on suomentanut ruotsin *massiv*-sanan runsassisältöisessä artikkelissaan vain harvoin *massiiviseksi*, vieläpä välttänyt tätä sanaa eräissä sellaisissa yhteyksissä, joihin NS on sen kelpuuttanut. NS:ssa on nimittäin esitetty harvinaisena merkityksenä 'yhtenäinen, taaja, runsas', josta on kaksi esimerkkiä: Suomenlahden rannikon m. ruotsalaisasutus. Tuberkuloottisen sairauden syntyminen edellytyksenä on, että henkilö on ollut runsaan ns. massiivisen tartunnan alaisena. Uudemmassa sanakirjassa on *den massiva svenska bosättningen vid Finska Vikens kust* käännetty 'Suomenlahden rannikon yhtenäinen ruotsalaisasutus' ja *vara utsatt för massiv smitta* 'olla voimakkaan tartunnan alaisena'. Epäilemättä *yhtenäinen* ja *voimakas* näissä tapauksissa ovat luontevampaa suomea kuin *massiivinen*. — Mieluusti jättäisin myös *massiiviset toimenpiteet* sanakirjoissa huomiotta.

*

Nykyaikaiset toimenpiteet ovat toisinaan myös *kosmeettisia*, vaikka ei tarkoitetaakaan kampauspöydän ääressä toimitettavia askareita. Yhdysvalloissa uraa luonut taloustieteilijä selitti mm.:

(1) Hintasulku on lähinnä kosmeettinen toimenpide.

Aikakauslehdessä arvioitiin samaan tyyliin:

(2) Lähinnä kosmeettinen toimenpide on kauppasopimuksen luottorajan nostaminen kaksinkertaiseksi 150 miljoonasta 300 miljoonaan ruplaan.

Muiden substantiivien määritteenä *kosmeettinen* esiintyy samaan tapaan käytettynä mm. seuraavissa esimerkeissä:

(3) Maalaus [rappeutuvan kartanon] oli lähinnä kosmeettinen ele.

(4) »Kosmeettista» vetäytymistä [ots.] / Englanti syytti eilen harvinaisen kovasanaisesti Neuvostoliittoa siitä, että sen vetäytyminen Afganistanista on »kosmeettista» [koskee vain tarpeettomiksi osoittautuneita yksiköitä].

(5) Ekokatastrofin valmistelussa olemme statistin osassa, ja kotimaisissa, joskus tärkeissä, mutta kuitenkin kosmeettisissa kiistoissa ovat suojeluaktivistit ajaneet itsensä typerään paitsioasemaan — — .

Upouutta suomen kieltä tällainenkin ilmaisu edustaa. Malli on jälleen englannissa, vieläpä hyvin uudenaikaisessa englannissa. Hurmeen ja Pesosen sanakirja vuodelta 1973 ei vastaavaa *cosmetic*-sanan käyttöä vielä tunne. 1982 painatussa leksikossa *The New Collins Concise English Dictionary* sanalle on ilmoitettu myös merkitys 'having no other function than to beautify', siis = 'pelkästään kaunistava'. Tuollaiseen käyttöön mainitsemani esimerkit selvästi nojaavat. Vastaavanlaista *kosmeettinen*-sanan viljelyä saattaa kuulla joskus nykysuomalaisten puheestakin. Jääkö se ohimeneväksi muodiksi vai juurduuko pysyvästi suomen kieleen, sen aika näyttää.

Tätä nykyä *kosmeettinen* uudessa merkityksessään tuskin edustaa normaalia yleissuomea. Luistavammilta kuulos-

Kielemme käytäntö

taisivat vaikkapa seuraavat esimerkkitaustusten vaihtoehdot:

(1, 2) näennäinen toimenpide t. näennäistoimi

(3) Maalaus oli lähinnä silmänlumetta.

(4) näennäistä t. nimellistä vetäytymistä

(5) Kokonaisuus on hämärä. Kenties »kosmeettisilla kiistoilla» tarkoitetaan pinnallisia t. näennäiskiistoja.

Joskus olen kuullut puhuttavan kieliasun »kosmeettisista korjauksista», joilla on tarkoitettu ulkoasua koskevia, vähäpätöisiksi katsottuja parannuksia. Luulakseni uudenaikaisen »kosmeettisen» tilalle on aina helppo keksiä jokin aidompi ilmaus, esim. *pinnallinen*, *näennäinen*, joskus ehkä *vähäpätöinen*, *nimellinen*.

Varsinaista epäselvyyttä adjektiivien *massiivinen* ja *kosmeettinen* muodikas käyttö ei yleensä aiheuttane, eivätkä sanat äänteellisestikään ole hankalia. Tyylillisen keikailun makua niihin kuitenkin sisältyy. Näin kansallisen itsenäisyytemme juhluvuoden lopulla sopinee muistuttaa, ettei angloamerikkalaisten vaikutusten tulvasta kannattaisi harkitsemattomasti omaksua sellaisia aineksia, jotka kielemme ilmaisukykyä varsinaisesti kartuttamatta vain lisäävät iskevyyttä tavoittelevan esityksen epäaitoja sävyjä. Hyödyllisempiäkin vaikutteita on tuolta taholta yllin kyllin tulossa.

PAAVO PULKKINEN